

Vabariigi Valitsuse määruse
„Tillniidu looduskaitseala moodustamine ja kaitse-eeskiri” eelnõu
SELETUSKIRI

1. Sissejuhatus

Looduskaitseaduse (edaspidi ka *LKS*) § 10 lõike 1 alusel on Vabariigi Valitsusel õigus võtta ala kaitse alla ja kehtestada ala kaitsekord. Eelnõukohase määrusega moodustatakse olemasolevate kaitstavate loodusobjektide Tillniidu looduskaitseala, Tillniidu hoiuala, Vanaaseme15 väike-konnakotka püsielupaiga, Koidula must-toonekure püsielupaiga ja projekteeritava Kastna metsa looduskaitseala põhjal Tillniidu looduskaitseala (edaspidi *kaitseala*) ning kehtestatakse uus kaitse-eeskiri.

Kaitseala asub Rapla maakonnas Kehtna vallas Kastna ja Koogiste külas ning Järva maakonnas Türi vallas Jõeküla ja Kändliku külas.

Moodustatava Tillniidu looduskaitseala territoorium on olnud osaliselt kaitse all Tillniidu looduskaitsealana, Tillniidu hoiualana, Vanaaseme15 väike-konnakotka püsielupaigana ja Koidula must-toonekure püsielupaigana. Tillniidu looduskaitseala on kaitse alla võetud Vabariigi Valitsuse 24. juuli 2001. a määrusega nr 254 „Tillniidu looduskaitseala kaitse alla võtmine ja Tillniidu looduskaitseala kaitse-eeskiri”. Tillniidu hoiuala on kaitse alla võetud Vabariigi Valitsuse 27. juuli 2006. a määrusega nr 175 „Hoiualade kaitse alla võtmine Rapla maakonnas”. Koidula must-toonekure püsielupaik on moodustatud keskkonnaministri 3. juuli 2006. a määrusega nr 43 „Must-toonekure ja suur-konnakotka püsielupaikade kaitse alla võtmine ja kaitse-eeskiri”. Vanaaseme15 väike-konnakotka püsielupaigaks on vastavalt looduskaitseaduse § 50 lõike 1 punktile 4 väike-konnakotka pesapuu ja seda ümbritsev ala 100 m raadiuses. Kaitsealaga liidetakse projekteeritav Kastna metsa looduskaitseala, mille moodustamise ettepaneku esitas 2017. aastal Riigimetsa Majandamise Keskus metsa range kaitse tagamiseks seni ebapiisavalt kaitstud laane-, salu- ja soovikumetsade osas.

Vastavalt looduskaitseaduse § 91 lõikele 1 kehtivad enne selle seaduse jõustumist kaitse alla võetud kaitsealade ja kaitstavate looduse üksikobjektide kaitseks kehtestatud kaitse-eeskirjad ja kaitsekord seni, kuni looduskaitseaduse alusel kehtestatakse uued kaitse-eeskirjad. Seega ei võeta määrusega kaitse alla päris uut ala, vaid liidetakse lähestikku paiknevad ning sarnaste kaitse-eesmärkidega ja sarnast kaitsekorda nõudvad alad üheks terviklikuks kaitsealaks, laiendatakse kaitstavat ala metsavajakute alade kaitseks riigimaal ja kehtestatakse uus kaitse-eeskiri.

Eelnõukohase määrusega muudetakse looduskaitseaduse § 13 lõike 1 alusel olemasolevate kaitstavate alade kaitsekorda, liites need üheks kaitsealaks, määratakse loodusobjekti tüübiks looduskaitseala, laiendatakse kaitstavat ala ja kehtestatakse uus kaitse-eeskiri. Muudatuse on tinginud vajadus tagada paremini nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitse kohta (EÜT L 206, 22.07.1992, lk 7–50; edaspidi *loodusdirektiiv*) I lisas nimetatud elupaigatüüpide, metsavajakute alade (laane-, salu- ja soovikumetsade) ja kaitsealuste linnuliikide ning nende elupaikade kaitse. Kaitseala hõlmab osaliselt Natura võrgustikku kuuluvat Tillniidu loodusala.

Vabariigi Valitsuse määruse eelnõu on koostanud Keskkonnaameti kaitse planeerimise büroo kaitse planeerimise spetsialist Kristi Pai (tel 384 8681, e-post kristi.pai@keskkonnaamet.ee),

eelnõu kaitsekorra otstarbekust on kontrollinud Keskkonnaameti kaitse planeerimise büroo juhtivspetsialist Riina Kotter (tel 503 7128, e-post riina.kotter@keskkonnaamet.ee). Eelnõu õigusekspertiisi on teinud Keskkonnaameti üldosakonna jurist Reelika Metshein (tel 5697 7994, e-post reelika.metshein@keskkonnaamet.ee), Keskkonnaministeeriumi kontaktisik eelnõu ministeeriumitevahelisel kooskõlastamisel ja kinnitamisel on Marika Erikson, (tel 626 2880, e-post marika.erikson@envir.ee), eksperdihinnangu on osaliselt andnud Renno Nellis ja keeleliselt toimetanud Siiri Soidro (tel 640 9308, e-post siiri.soidro@tlu.ee).

2. Eelnõu sisu, piirangute ja kaitse alla võtmise põhjendus

2.1. Kaitse-eesmärkide vastavus kaitse alla võtmise eeldustele

Kaitseala kaitse-eesmärk on kaitsta metsakooslusi, sealhulgas laane-, salu- ja soovikumetsi. Kaitsealal kaitstakse loodusdirektiivi I lisas nimetatud elupaigatüüpe, milleks on vanad loodumetsad (9010*) ning soostuvad ja soo-lehtmetsad (9080*). Kaitsealal kaitstakse kaitsealuseid linnuliike väike-konnakotkast (*Aquila pomarina*) ja must-toonekurge (*Ciconia nigra*) ning nende elupaiku.

Vastavalt looduskaitseaduse §-le 7 on kaitseala kaitse alla võtmise eeldused ohustatus, haruldus, tüüpilisus, teaduslik, ajaloolis-kultuuriline või esteetiline väärtus või rahvusvahelistest lepingutest tulenev kohustus ning linnu- ja loodusdirektiivi rakendamine. Tillniidu looduskaitseala kaitse all olemise eeldus on alale eesmärgiks seatud väärtuste ohustatus ja haruldus ning loodusdirektiivi rakendamine.

Haruldus ja ohustatus

Kaitsealal asuvad metsakooslused vanad loodumetsad (9010*) ning soostuvad ja soo-lehtmetsad (9080*) on haruldaste ja ohustatutena lisatud loodusdirektiivi I lissasse ning märgitud esmatähtsate elupaikadena, mille kaitse tagamisel on Euroopa Liidul ja selle liikmesriikidel eriline vastutus. Need elupaigatüübid on intensiivse metsamajanduse tõttu muutunud Euroopa boreaalses piirkonnas haruldaseks ja seetõttu on ohustatud ka paljud nende kooslustega seotud liigid, kes kasutavad eespool nimetatud elupaigatüüpe elupaigana või toitumisalana. Loodusdirektiivi ülesanne on kaitsta ohustatud liike ja nende elupaiku ning aidata kaasa looduse mitmekesisuse säilimisele ja taastamisele. Loodusdirektiivi artikli 6 punkti 1 kohaselt tuleb liikmesriikidel kehtestada direktiivi lisades nimetatud elupaigatüüpide ning liikide ja nende elupaikade kaitseks kaitsemeetmed, mis vastavad nende elupaigatüüpide ja liikide ökoloogilistele nõudlustele.

Vanad loodumetsad (9010*) on vähese inimõjuga looduslikud metsad, aga ka looduslikult uuenenud põlendike alade noored metsad. Eestis kuuluvad sellesse tüüpi nii okas-, sega- kui ka lehtmetsad, mis ei kuulu vanade laialehiste või rohunditerikaste kuusikute hulka. Vanad loodumetsad on elupaigaks paljudele ohustatud liikidele, eriti sammaltaimedele, seentele ja selgrootutele loomadele, peamiselt mardikatele. Neile iseloomuliku puistuga metsad on intensiivse metsamajandamise tõttu ohustatud ja kaotanud paljud loodumetsadele omaseid tunnuseid. **Soostuvad ja soo-lehtmetsad (9080*)** on laiamahuline elupaigatüüp, millesse kuuluvad nii meie soostuvad metsad, madalsoometsad kui ka lodumetsad. Kõik need kasvavad tasasel maal, laugetes nõgudes või nõlvade jalamil, kus põhjavesi on maapinna lähedal. Elupaigatüüpi ohustab kuivendamine.

Vanad metsakooslused, laane-, salu- ja soovikumetsad on Eestis ohustatud, kuna intensiivse metsamajandusega on vanade metsade pindala järjest vähenenud (vanuse nihkumine nooremate

metsade poole). Kuna need metsakooslused kasvavad viljakal pinnasel ja on suurema tootlikkusega, siis on ka majanduslik huvi nende osas suurem. Vanade metsakoosluste säilitamine on eriti oluline, kuna need pakuvad elupaika väga paljudele erinevatele liikidele, sealhulgas majandustegevuse ja häirimise suhtes tundlikele liikidele. Asko Lõhmuse metsade tüpoloogilise analüüsi tulemusel leiti, et vanadele metsadele iseloomuliku elustiku säilimise tagamiseks tuleb range kaitse alla võtta rohkem laane-, salu- ja sooviku tüübirühmadesse kuuluvaid metsi.

Must-toonekurg (*Ciconia nigra*) on väheneva arvukusega linnuliik, kes on Eesti ohustatud liikide punase nimestiku järgi ohualtis seisus ning on arvatud looduskaitsealuse alusel haruldase ja hävimisohus liigina I kaitsekategooria liikide hulka ning kuulub Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2009/147/EÜ loodusliku linnustiku kaitse kohta (ELT L 20, 26.01.2010, lk 7–25; edaspidi *linnudirektiiv*) I lisasse. Must-toonekure elupaigad on eelkõige vanad, minimaalse häirimise ja soodsate toitumispaikadega looduslikult mitmekesised metsamassiivid. Must-toonekurge kui inimpelglikku lindu peetakse väga tundlikuks inimtegevuse suhtes pesapaiga läheduses. Must-toonekure arvukust ja levikut piirav peamine faktor on metsade pindala ja mitmekesisuse vähenemine ning inimese põhjustatud häirimine. Eesti kohta tehtud uurimus kinnitab, et pesitsuspaiga valikut mõjutab oluliselt metsamassiivide killustumine ja puistu mitmekesisus. Peamised ohutegurid on metsamajandus, puuliikide osakaalu muutumine, lageraied, kuivendamine ja surnud puidu väljaviimine. Oluline mõju on ka tootmisalade kvaliteedi halvenemisel. Eestis on olulised ka looduslikud tegurid (areaali ääre-efekt). Lisaks must-toonekurele elab talle pesitsuspaigaks sobivates vanades metsades veel kuni 400 ohustatud liiki (Must-toonekure kaitse tegevuskava). Seega toimib must-toonekurg teiste ohustatud liikide suhtes katusliigina. Must-toonekure praeguseks arvukuseks on hinnatud 40–60 paari (Eesti lindude staatus, pesitsusaegne ja talvine arvukus 2013–2017).

Väike-konnakotkas (*Aquila pomarina*) on üks Euroopa kõige arvukamatest kotkastest. Vaatamata sellele peetakse liiki ohustatuks, kuna tema areaal ja arvukus on eelmise sajandiga võrreldes vähenenud. Liik on Eesti ohustatud liikide punase nimestiku järgi ohulähedane ning looduskaitsealuse alusel arvatud haruldase ja hävimisohus liigina I kaitsekategooria liikide hulka ning kuulub linnudirektiivi I lisasse. Väike-konnakotka praeguseks arvukuseks Eestis võib hinnata 500–600 paari (Eesti lindude staatus, pesitsusaegne ja talvine arvukus 2013–2017). Väike-konnakotka elupaik on mosaiikne maastik, kus metsad vahelduvad niitude, karjamaade, põldude, jõeorgude ja soodega. Väike-konnakotkas väldib vähese metsa ja intensiivse maakasutusega alasid, samuti suurt ühtlast metsamassiivi. Eelistab elupaigana vanu kuuse- ja kuusesegametsi. Väike-konnakotka pesapuud asuvad enamasti vanas, üle 70 aasta vanuses puistus ning on üldiselt vanemad ja rinnasdiameetritl suuremad kui neid ümbritseva puistu ülejäänud esimese rinde puud, mis näitab, et kotkad valivad pesapuuks enamasti suurima ja tugevaima puu puistus. Eesti väike-konnakotkapopulatsiooni mõjutab kõige enam pesapaikade hävimine, mis on tingitud väike-konnakotkaste eelistusest rajada pesi just vanematesse, raieküpsetesse puistutesse, ning tootmisalade hävimine ja kvaliteedi halvenemine. (Väike-konnakotka kaitse tegevuskava)

Loodusdirektiivi rakendamine

Loodusdirektiivi ülesanne on kaitsta ohustatud loomaliike ja nende elupaiku ning aidata kaasa looduse mitmekesisuse säilimisele ja taastamisele. Direktiivi artikli 6 punkti 1 kohaselt tuleb liikmesriikidel kehtestada direktiivi lisades nimetatud elupaigatüüpide ning liikide ja nende elupaikade kaitseks vajalikud kaitsemeetmed, mis vastavad nende elupaigatüüpide ja liikide ökoloogilistele nõudlustele. Tillniidu looduskaitseala kuulub osaliselt Tillniidu loodusala (EE0020326) koosseisus üle-euroopalisse kaitsealade võrgustikku Natura 2000. Loodusala

eesmärk on loodusdirektiivi I lisas nimetatud elupaigatüüpide kaitse. Kaitse-eesmärgiks seatavate elupaigatüüpide vanad looduspõõsad (9010*) ning soostuvad ja soo-lehtmetsad (9080*) on ühtlasi ka Eesti riigi rahvusvaheliseks kohustuseks.

Lisaks eespool nimetatud loodusväärtustele on Tillniidu looduskaitseala kaitse all hoidmine oluline teistegi haruldaste ja ohustatud liikide kaitseks. Samas pole nende liikide eraldi kaitse-eesmärgina nimetamine vajalik, kuna eesmärgiks seatavate katusliikide, nende elupaikade ja koosluste kaitseks kehtestatav kaitsekord tagab ka nende kaitse. See tähendab, et kaitsekorra väljatöötamisel on lähtutud kaitse-eesmärgina loetletud liikide ja koosluste ökoloogilistest nõudlustest. Seeläbi tagatakse kaitse kõikidele liikidele, kelle elupaigaks on kaitse-eesmärgiks olev kooslus, või ka neile liikidele, kelle elupaigaeelistused sarnanevad eesmärgina loetletud katusliikide omadega. Kaitseala kaitse-eesmärgiks on seatud need kooslused ja kaitsealused liigid, kelle kaitse jaoks on tegemist esindusliku ja soodsa seisundi säilitamiseks olulise alaga. Teisi kaitsealuseid liike ei ole kaitsekorra määramisel aluseks võetud, kuid nende puhul on arvestatud, et eesmärgiks seatavate katusliikide ja koosluste alusel kehtestatav kaitsekord tagab ka nende kaitse. Kaalutlusõiguse teostamisel saavutatakse nende liikide puhul kaitse-eesmärk (LKS § 14 lõige 2) LKS §-s 55 sätestatud isendikaitse kaudu. Teiste sõnadega tuleb nende liikide puhul kaitseala valitseja nõusolekul lubatud tegevusteks ja kaitseala valitseja nõusolekuta keelatud tegevusteks nõusolekut andes arvestada, et kavandatud tegevus ei oleks vastuolus LKS §-s 55 sätestatud isendikaitse põhimõtetega. Isendikaitse väldib konkreetsete isendite surmamist, kahjustamist ja hävitamist, kuid ei taga nende liikide elupaikade säilimist sellises mahus, et oleks tagatud nende liikide püsiv pikaajaline säilimine nende levikualal.

Teadaolevatest II ja III kaitsekategooria kaitsealustest liikidest, mida kaitseala kaitse-eesmärgiks ei seata, asuvad kaitsealal laanerähn (*Picoides tridactylus*), laanepüü (*Bonasa bonasia*), sookurg (*Grus grus*), musträhn (*Dryocopus martius*), väike-kärbsenäpp (*Ficedula parva*), harilik ungrukold (*Huperzia selago*), pruunikas pesajuur (*Neottia nidus-avis*) ja sulgjas õhik (*Neckera pennata*). Lisaks on alal registreeritud kanakulli (*Accipiter gentilis*) pesapaik, mis on varisenud.

2.2. Kaitse alla võtmise otstarbekus

Tillniidu looduskaitsealal leidub haruldasi ja ohustatud loodusdirektiivi metsaelupaigatüüpe vanu looduspõõsi (9010*) ning soostuvaid ja soo-lehtmetsi (9080*) ning metsavajaku aladena laane-, salu- ja soovikumetsi. Kaitseala pakub elupaiku I kaitsekategooria linnuliikidele väikekonnakotkale ja must-toonekurele.

Kaitsealal on 2015. ja 2017. aastal toimunud inventuuride käigus kaardistatud (eksperdid Renno Nellis ja Taimo Törnpu) 98 ha elupaigatüüpi 9010* (esinduslikkusega A–C) ja 66 ha elupaigatüüpi 9080* (esinduslikkusega A–C). Lisaks leidub kaitsealal 28,3 ha potentsiaalset elupaigatüüpi 9010* ja 1,5 ha potentsiaalset elupaigatüüpi 9080*, kus hinnanguliselt umbes 30 aasta jooksul kujunevad välja praegu puuduvad või vähearvukad looduspõõsa tunnused. Potentsiaalsed elupaigad ei vasta veel elupaiga tunnustele peamiselt vähese surnud puidu ja lamapuidu koguse tõttu, mis on kunagiste hooldusraiate mõju. Kaitseala metsad on peamiselt mustika ja sinihelmika kasvukohatüübi (Jaanus Paali Eesti taimkatte kasvukohatüüpide klassifikatsiooni järgi) metsad.

Kaitsealal kaitstakse metsavajakute alasid. Eesti pindalast moodustab mets umbes poole (ligikaudu 2,2 miljonit ha), olles seega riigi suurim väärtus. Eesti metsanduse arengukava

(aastani 2020) eesmärk on parandada rangelt kaitstava metsamaa tüpoloogilist esinduslikkust, nii et see teeniks strateegilist eesmärki „Metsade kui elu- ja looduskeskkonna säilimine on tagatud”. Ka looduskaitse arengukava kohaselt peab vastavalt metsa range kaitse miinimumvajaduse uuringutele rangelt kaitstavate metsade kogum aastaks 2020 olema tüpoloogiliselt esinduslik ja hõlmama vähemalt 10% metsamaast. Range kaitse all oleva metsamaa pindala suurendamine on oluline, kuna intensiivsest metsamajandusest on mõjutatud tuhanded omamaised metsades elutsevad liigid. Osale liikidele mõjub intensiivne metsamajandus laastavalt, kuna vanade metsade osakaal on hakanud vähenema, metsamaastik on killustunud ning kaovad sobilikud elupaigad ja võimalused ümberasumiseks. Kõige enam on ohustatud laane-, salu- ja soovikumetsa kooslused, mis paistavad silma suure liigirikkusega. Ohustatud on need sellepärast, et viljakal pinnasel kasvavad metsad on suurema tootlikkusega ning seetõttu on ka majanduslik huvi nende vastu suurem (majandatakse rohkem). A. Lõhmuse Eesti rangelt kaitstavate metsade tüpoloogilise analüüsi (2016. a) tulemusel selgus, et metsanduse arengukavaga seatud eesmärgi täitmiseks on vaja täiendavalt kaitse alla võtta ehk range kaitse esinduslikkust tõsta eelkõige salu- ja laanemetsade tüüpi kuuluvate metsade osas. Tüpoloogilise esinduslikkuse ja tüübipõhiste vajakute kontseptsioonide aluseks oli põhimõte, et metsade range kaitse tagaks Eestis vanadele (vähemalt 100-aastastele) metsadele iseloomuliku elusiku säilimise. Tillniidu looduskaitsealale jääb ligikaudu 106 ha metsavajakute alasid, millest umbes 13 ha moodustavad laanemetsad, 73 ha salumetsad ja 20 ha soovikumetsad.

Tillniidu looduskaitseala kaitse-eesmärgiks on must-toonekure ja väike-konnakotka ning nende elupaikade kaitse. Keskkonnaregistri andmetel jääb kaitsealale kaks must-toonekure elupaika. Kummaski pesapaigas ei ole must-toonekurg aastaid pesitsenud, kuid must-toonekure kaitse tegevuskava kohaselt tuleb jätkuvalt kaitsta ka neid elupaiku, kus linnud pole viimaste aastate jooksul pesitsenud. Need elupaigad on alternatiivseks elupaigaks uutele paaridele, või neile, kelle pesapaigad on meile teadmata ja võimalik, et metsade majandamise tõttu hävinud. On tõenäoline, et metsamajanduse praeguse intensiivsuse juures muutuvad olemasolevad püsielupaigad aja jooksul must-toonekure populatsiooni hoidmise seisukohalt aina olulisemaks, sest vanu ja sobivaid puistuid on juba praegu majandusmetsades kriitilisel hulgal (Must-toonekure kaitse tegevuskava). Kaitseala läänepoolne must-toonekure pesapaik leiti kaitsealalt 1990. aastate keskel ja kurg pesitses alal 2000. aastani. 1998. aastal looduslik pesa varises, misjärel asendati see samal aastal tehispesaga, mis oli asustatud 1998. ja 2000. aastal. Seda must-toonekure pesapaika on hinnatud liigile jätkuvalt sobivaks pesitsuskohaks (Nellis, 2015). Kaitseala idapoolne must-toonekure pesapaik leiti kaitsealalt 1987. aastal ning on võõndis leiduva vana metsa osakaalu tõttu liigile samuti jätkuvalt sobiv elupaik. Keskkonnaregistri andmetel jääb kaitsealale üks väike-konnakotka elupaik, mis leiti kaitsealalt 2015. aastal, pesa oli asustatud. Ka viimaste kinnitatud vaatlusandmete (2017) põhjal oli pesa asustatud.

Lisaks eespool toodule on Tillniidu looduskaitseala kaitse all hoidmine põhjendatud ka asjaoluga, et tegemist on osaliselt Natura võrgustikku kuuluva alaga. Kaitseala hõlmab osaliselt Tillniidu loodusala.

2.3. Kaitstava loodusobjekti tüübi valik

Kuna kaitseala kaitse-eesmärk on kaitsta metsakooslusi, sealhulgas laane-, salu- ja soovikumetsi, loodusdirektiivi metsaelupaigatüüpe ning kaitsealuseid liike ja nende elupaiku, siis rakendatakse kaitstava loodusobjekti tüübina looduskaitseala. Hoiuala kaitsekord ei võimalda mitme eri rangusega võõndi moodustamist ja vajaliku piirangu rakendamist (näiteks

liikumispiirang väike-konnakotka häirimise vältimiseks pesitsusajal). Püsielupaigana kaitstakse ainult konkreetse liigi elupaika, mitte erinevate väärtustega looduskompleksi.

2.4. Kaitstava loodusobjekti välis- ja vööndite piirid

Kaitseala piiritlemisel on lähtunud põhimõttest, et kaitsealasse on hõlmatud kaitset vajavad loodusväärtused ja ala piirid peavad olema looduses selgelt tuvastatavad ja üheselt mõistetavad. Seetõttu on piiritlemisel kasutatud selgepiirilisi ja ajas vähe muutuvaid objekte (nt teede servad, metsasihid, kraavikaldad, mõõdistatud maaüksused). Kui piiritlemisel ei olnud võimalik kasutada eespool nimetatud objekte, kasutati mõttelist sirgjoont. Kaitseala piir on kantud kaardile, kasutades alusena Eesti põhikaarti (mõõtkava 1 : 10 000) ja maakatastri andmeid.

Planeeritava Tillniidu looduskaitseala kogupindala on 403,7 ha, millest 7,2 ha asub eramaal ja 396,5 ha riigimaal. Kaitseala maa-ala tzoneeritakse sihtkaitsevööndisse. Kaitseala jaguneb Tillniidu, Kastnametsa, Koidula ja Vanaaseme sihtkaitsevööndiks. Praegu on kaitse all 347 ha (sellest Tillniidu looduskaitseala 37,9 ha, Tillniidu hoiuala 251,9 ha, hoiualaga kattub osaliselt Vanaaseme 15 püsielupaik, Koidula must-toonekure püsielupaik 57,2 ha), sellest 98 ha on tzoneeritud sihtkaitsevööndisse, ülejäänud ala paikneb hoiualal, kus tzoneering puudub. 249 ha varem hoiuala koosseisus olnud maast arvatakse sihtkaitsevööndi koosseisu. Kaitstava ala pindala suureneb 56,7 ha võrra, sest sellega liidetakse riigimaal asuv projekteeritav Kastna metsa looduskaitseala.

Kaitseala moodustamisega täiendavaid eramaid kaitseala koosseisu ei arvata. Kaitse all oleva eramaa pindala väheneb 1,2 ha, seni jäi kaitstavatele aladele kokku 8,4 ha eramaid. Kaitseala piiresse jääb kaks eraomanduses olevat katastriüksust Jaani (29202:007:0110) ja Vanaalle (29202:007:0619), mis kuulusid varem vastavalt Tillniidu looduskaitseala ja Tillniidu hoiuala koosseisu. Kaitsealale ulatuvast eramaast 5,1 ha tzoneeritakse varasemalt hoiualalt sihtkaitsevööndisse.

Tillniidu looduskaitseala moodustavad lähestikku paiknevad olemasolevad kaitstavad loodusobjektid ja kaitseala välispiiris võrreldes varasemaga suuri muutusi ei toimu. Kaitseala piir viiakse vastavusse põhikaardi ja maaüksuste piiriga ning sellega liidetakse riigimaal asuv projekteeritav Kastna metsa looduskaitseala. Kaitseala välispiiri ja sihtkaitsevööndite piiri määramisel on lähtunud kaitse-eesmärgiks olevate metsaelupaigatüüpide, metsavajakute alade ja liikide elupaikade paiknemisest. Märjemate metsakoosluste kaitseks on nende läheduses paiknevad piirikraavid piiritletud kaitseala koosseisu.

Tillniidu looduskaitseala koosneb kolmest lahustükist. Kaitseala läänepoolse lahustüki piiritlemisel on kasutatud Kärü metskond 49 (29202:007:0400) maaüksuse piiri ja tee kaitsealapoolset serva. Põhjapoolse lahustüki piiritlemisel on kasutatud valdavalt Kärü metskond 49 (29202:007:0400) ja Pilviku (29202:007:0092) maaüksuse piire, kraavikaldaid, teeservi ja metsasihte. Idapoolse lahustüki piiritlemisel on kasutatud Kärü metskond 62 (37501:004:0850) maaüksuse piiri, kraavikaldaid, metsasihte ja teeservi, lõunaosas ka mõttelisi sirgeid (kuna kaitseala välispiir kattub selles osas Koidula sihtkaitsevööndi piiriga, siis on punktide koordinaadid esitatud nimetatud vööndi kirjelduses).

Tillniidu sihtkaitsevööndi pindala on 237,8 ha ning selle moodustavad endine Tillniidu hoiuala ja Tillniidu looduskaitseala põhjaosa. Vööndi kaitse-eesmärk on metsaelupaigatüüpide (9010* ja 9080*) ning laane-, salu- ja soovikumetsade kaitse. Vöönd koosneb kahest lahustükist. Läänepoolse lahustüki lääne- ja põhjapiir kulgeb mööda Kärü metskond 49

(29202:007:0400) maaüksuse piiri, idapiir mööda tee kaitsealapolset serva ja lõunapiir mööda kraavikallast (kraav ei jää vööndisse). Idapoolse lahustüki piir kulgeb Kastnametsa sihtkaitsevööndi poolses osas mööda kraavikallast (kraav asub Tillniidu sihtkaitsevööndis), jätkub mööda kraavi kaitsealavälist kallast ja Kärü metskond 49 (29202:007:0400) maaüksuse piiri. Vööndi lääneosas kulgeb piir mööda kraavi kaitseala välist kallast, sealt edasi mööda tee kaitsealapolset serva ja metsasihti kuni Vanaalle (29202:007:0619) maaüksuse servani (punkti koordinaadid X: 560 551,786 ja Y: 6 522 876,038) ja sealt edasi mõttelise sirgena uuesti Vanaalle (29202:007:0619) maaüksuse servani (punkti koordinaadid X: 560 740,270 ja Y: 6 522 870,220 m). Edasi läheb vööndi piir mööda teeraja ja metsasihi kaitsealapolset serva, Kärü metskond 49 (29202:007:0400) ja Pilviku (29202:007:0092) maaüksuse piiri. Seejärel, vööndi Vanaaseme sihtkaitsevööndiga piirnevas osas, järgib piir vaheldumisi kraavide kaitsealapolseid kaldaid ja tee kaitsealapolset serva.

Kastnametsa sihtkaitsevööndi pindala on 60 ha. Tegemist on olemasolevate kaitstavate aladega liidetava projekteeritava Kastna metsa looduskaitseala territooriumiga. Vööndi kaitse-eesmärk on laane-, salu- ja soovikumetsade kaitse. Vööndi piir kulgeb suures osas mööda kraavikaldaid. Kraavid on piiritletud vööndisse, üksnes Tillniidu sihtkaitsevööndiga piirnev kraav ei kuulu Kastnametsa sihtkaitsevööndisse. Vööndi idaosas on piiritlemisel kasutatud Kärü metskond 49 (29202:007:0400) maaüksuse piiri.

Koidula sihtkaitsevööndi pindala on 85,4 ha ja selle moodustavad endised Tillniidu looduskaitseala ja Koidula must-toonekure püsielupaik. Vööndi kaitse-eesmärk on must-toonekure elupaiga ja metsaelupaigatüüpide (9010* ja 9080*) kaitse. Vöönd koosneb kahest lahustükist. Läänepoolse lahustüki läänepiir kulgeb mööda Kärü metskond 49 (29202:007:0400) maaüksuse piiri, põhjapiir mööda kraavikallast (kraav jääb vööndisse) ja idapiir mööda tee kaitsealapolset serva. Lõunaosas on piiritlemisel kasutatud mõttelist sirget teeservast (punkti koordinaadid X: 557 890,953 ja Y: 6 518 824,048 m) Kärü metskond 49 (29202:007:0400) maaüksuse piirini (punkti koordinaadid X: 557 890,380 ja Y: 6 518 824,116 m). Vööndi idapoolse lahustüki lääne- ja põhjaosas on piiritlemisel kasutatud metsasihtide ja tee kaitsealapolset serva. Idaosas kulgeb piir mööda kraavi kaitsealapolset kallast, metsasihi kaitsealapolset serva ja Kärü metskond 62 (37501:004:0850) maaüksuse piiri. Vööndi lõunaosas ei olnud piiritlemisel võimalik kasutada põhikaardi objekte ega mõõdistatud maaüksuseid, seetõttu on kasutatud mõttelisi sirgeid. Seejuures on arvestatud, et vööndis asuvad metsaelupaigatüübid oleksid vööndisse piiritletud. Piir kulgeb Kärü metskond 62 (37501:004:0850) maaüksuse servast (punkti koordinaadid X: 563 245,519 ja Y: 6 520 885,857 m) lääne poole kuni punktini koordinaatidega X: 562 996,855 ja Y: 6 520 733,110 m. Sealt edasi läheb piir kraavini (punkti koordinaadid X: 562 819,900 ja Y: 6 520 730,800 m), suundub sealt mööda kraavi kaitsealapolset kallast põhja kuni punktini koordinaatidega X: 562 810,267 ja Y: 6 520 852,608 m, kust suundub mõttelise sirgena läände kuni punktini koordinaatidega X: 562 627,477 ja Y: 6 520 862,132 m. Seejärel suundub piir põhja kuni punktini koordinaatidega X: 562 625,097 ja Y: 6 520 928,797 m, kust pöördub läände punktideni koordinaatidega X: 562 577,025 ja Y: 6 520 946,483 m ning X: 562 490,860 ja Y: 6 520 943,762 m. Mõtteline sirge kulgeb kuni metsasihi servani (punkti koordinaadid X: 562 400,301 ja Y: 6 520 957,084 m).

Vanaaseme sihtkaitsevööndi pindala on 20,5 ha ja see on moodustatud endise Tillniidu hoiuala ja Vanaaseme15 väike-konnakotka püsielupaiga territooriumile. Vööndi kaitse-eesmärk on väike-konnakotka ja tema elupaiga ning metsaelupaigatüüpide (9010* ja 9080*) kaitse. Vööndi lõuna-, lääne- ja kirdeosa piiritlemisel on kasutatud kraavikaldaid (kraavid ei jää

vööndisse). Vööndi põhja- ja idaosas kulgeb piir mööda Pilviku (29202:007:0092) maaüksuse piiri.

2.5. Kaitsekord

2.5.1. Kaitsekorra kavandamine

Kaitsekorra väljatöötamisel on arvestatud kaitsealal asuvaid loodusväärtusi ja metsaelupaigatüüpide inventuuride tulemusi (hindasid eksperdid Renno Nellis ja OÜ Metsaruum). Metsavajakute osas on arvestatud Asko Lõhmuse jt 2004. aastal ilmunud uuringut „Loss of old-growth, and the minimum need for strictly protected forests in Estonia”, milles seatakse metsade range kaitse miinimumeesmärgiks 20% iga kasvukohatüübi looduslikust vanametsa pindalast, ning A. Lõhmuse koostatud 2016. aasta analüüsi „Eesti rangelt kaitstavate metsade tüpoloogiline analüüs” ja selle hilisemaid täpsustusi ja range kaitse tööühma otsuseid.

Kaitse-eeskirjaga kehtestatavad piirangud on sätestatud ulatuses, mis tagavad kaitseala liikide ja looduslike metsaelupaikade soodsa seisundi ning oleksid proportsionaalsed saavutatavale efektile.

Kaitseala kaitse-eeskiri seab kitsendused omandiõigusele (PS § 32). Keskkonda mõjutava tegevuse õigusliku regulatsiooni aluseks on PS §-st 5 tulenev loodusvarade ja loodusressursside kui rahvusliku rikkuse säästva kasutamise põhimõte. Elu- ja looduskeskkonna säästmise ja sellele tekitatud kahju hüvitamise kohustus tuleneb PS §-st 53. Tulenevalt PS §-dest 5, 32 ja 53 ning keskkonnaseadustiku üldosa seaduse ja looduskaitse seaduse alusel võib omandiõigust piirata. Omandiõiguse põhiolomuse säilimiseks peavad seadusest tulenevad piirangud olema proportsionaalsed ehk piirangu eesmärgi saavutamiseks sobivad, vajalikud ja mõõdukad. Kaitse-eeskirjaga piirangute seadmise eesmärk on alal leiduvate loodusväärtuste säilimine. Ühtlasi täidetakse direktiivist 92/43/EMÜ riigile tulenev kohustus tagada loodusväärtuste kaitse Natura 2000 võrgustiku alal. Neid eesmarke saab lugeda õiguspäraseks, kuna abinõud, mis soodustavad eesmärgi saavutamist, on õiguslikult sobivad: kaitseala moodustamine ja loodusväärtusi kahjustavate tegevustele piirangute seadmine aitab kaasa kaitseala eesmärkide täitmisele. Abinõu on vajalik, kui eesmärki ei ole võimalik saavutada mõne teise isikut vähem koormava abinõuga, mis on vähemalt sama efektiivne. Kaitse-eeskirja regulatsiooni eesmärgi (loodusväärtuste säilimine) täitmiseks ei ole muid vähemalt sama efektiivseid, kuid isikuid vähem koormavaid meetmeid. Abinõu mõõdukuse üle otsustamiseks tuleb kaaluda ühelt poolt isikutele antud õigusesse sekkumise ulatust ja intensiivsust, teiselt poolt aga eesmärgi tähtsust. Eesti ja Euroopa loodusväärtuste säilimine on oluline eesmärk. Alale kaitse tagamisega ja tegevustele piirangute seadmisega ala loodusväärtused säilivad, loodusväärtusi kahjustavate tegevuste elluviimisel need hävivad.

Vastavalt eelnõukohasele kaitse-eeskirjale moodustavad kaitseala neli sihtkaitsevööndit. Leebem kaitse režiim seaks ohtu kaitseala eesmärkide saavutamisele, kuna ei taga kaitse-eesmärgiks olevate metsakoosluste ning liikide elupaikade säilimist. Metsaelupaigatüüpide peamine ohutegur on metsaraie ja kuivendamine. Metsaelupaigatüüpide kaitseks on vajalik jätta need alad majandamisest välja. Sellega kaitstakse ka elupaiku neile liikidele, kes ei suuda toime tulla majandusmetsades ja keda leidub peamiselt ainult loodusmetsades. Märjemate metsaelupaigatüüpide hea seisundi säilimiseks ei tohi samuti rajada ega taastada maaparandussüsteeme ega muul viisil muuta senist hüdroloogilist režiimi, et piirata kuivendamise negatiivset mõju. Laane-, salu- ja soovikumetsa kooslused on ohustatud

sellepärast, et kasvavad viljakal pinnasel, on suurema tootlikkusega ning seetõttu on ka majanduslik huvi nende vastu suurem (majandatakse rohkem).

Lähtuvalt uutest teadmistest on kavas muuta kaitseala kaitse-eesmärke. Võrreldes varasemaga on eesmärk kaitsta metsakooslusi, sealhulgas laane-, salu- ja soovikumetsi, loodusdirektiivi I lisas nimetatud elupaigatüüpe vanu loodusmetsi (9010*) ja soostuvaid ja soo-lehtmetsi (9080*) ning kaitsealuseid linnuliike väike-konnakotkast (*Aquila pomarina*) ja must-toonekurge (*Ciconia nigra*) ning nende elupaiku. Kaitse-eesmärkide hulgast jäetakse välja elupaigatüübid jõed ja ojad (3260), liigirikkad madalsood (7230), vanad laialehised metsad (9020*), rohunditerikkad kuusikud (9050) ning siirdesoo- ja rabametsad (91D0*), sest viimaste inventuuride andmetel neid elupaigatüüpe kaitsealal ei leidu. Elupaigatüübid jõed ja ojad (3260), liigirikkad madalsood (7230) ning siirdesoo- ja rabametsad (91D0*) on senise Tillniidu hoiuala kaitse-eesmärkide hulgas olnud ekslikult, sest nende elupaigatüüpide kriteeriumitele vastavaid kooslusi hoiualal inventeeritud ei ole.

Kaitseala seniste piiride muutmiseks ja kaitsekorra uuendamiseks muudetakse ka Vabariigi Valitsuse 27. juuli 2006. a määrust nr 175 „Hoiualade kaitse alla võtmine Rapla maakonnas” ning tunnistatakse kehtetuks Vabariigi Valitsuse 24. juuli 2001. a määrus nr 254 „Tillniidu looduskaitseala kaitse alla võtmine ja Tillniidu looduskaitseala kaitse-eeskiri”. Eraldi määrusega tunnistatakse kehtetuks keskkonnaministri 3. juuli 2006. a määruse nr 43 „Must-toonekure ja suur-konnakotka püsielupaikade kaitse alla võtmine ja kaitse-eeskiri” § 2 lõike 3¹ punkt 1, millega võeti kaitse alla Koidula must-toonekure püsielupaik.

Kaitsealal ei ole reguleeritud adru ega pilliroo varumist, kuna kaitsealal ei leidu adru ja varumist võimaldaval määral pilliroogu. Kaitsealal ei reguleerita ujuvvahendiga sõitmist, kuna kaitsealal puuduvad selleks sobivad veekogud. Lisaks ei ole reguleeritud poollooduslike koosluste hooldamist, kuna alal poollooduslikud kooslused puuduvad.

2.5.2. Kaitseala kaitsekord

2.5.2.1. Lubatud tegevused

Inimestel on lubatud viibida, püüda kala, pidada jahti ning korjata marju, seeni ja muid metsa kõrvalsaadusi kogu kaitsealal, välja arvatud Vanaaseme sihtkaitsevööndis 15. märtsist 31. augustini, et tagada väike-konnakotka häireteta pesitsus. Liikumispiirangu seadmisel on lähtutud looduskaitseaduse § 50 lõikes 5 sätestatud ajalisest piirangust. Inimeste viibimine Vanaaseme sihtkaitsevööndis väike-konnakotka pesitsemise ja poegade eest hoolitsemise ajal on keelatud, sest see võib inimpelglikku lindu pesitsemise ajal oluliselt häirida, vähendades sellega pesitsusedukust ja ohustades kaitse-eesmärki. Suurim oht on vanalinnu pesalt hirmutamise ja kurna jahtumise. Kuigi inimtegevusest sõltuv liik võib näida saagijahil julgena ja kartmatuna, ei ole ta seda siiski oma pesapaigal. Kaitsealal viibimiseks loetakse ka kaitse-eeskirjaga lubatud tegevusi sihtkaitsevööndis. Viibimise ajalisi piiranguid ei kohaldata järelevalve- ja päästetöödel, kaitseala valitsemise ja kaitse korraldamisega seotud tegevusel ning kaitseala valitseja nõusolekul teostataval teadustegevusel. Väljaspool liigi pesitsusaega ja pärast poegade iseseisvumist ei kahjusta jahipidamine ja kalapüük kaitseala kaitse-eesmärkide saavutamist. Kaitsealal ei ole must-toonekure elupaikades liikumispiirangut kehtestatud, kuna tegemist on vähekülastatava piirkonnaga ja must-toonekurg ei ole seal aastaid pesitsenud, küll on vööndis säilinud kaitset väärivad liigi elupaigad.

Kaitsealal on lubatud kuni kümne osalejaga rahvaürituse korraldamine. Rahvaüritus on kindla(te) isiku(te) poolt kindla(te)sse kohta(desse) kokku kutsutud ehk organiseeritud ja kindlal ajal toimuv ettekatsetatud sündmus (mitte spontaanne idee). Piirarv kümme on käsitletav ühe väiksema grupina, mille lubamine kaitsealale nõusolekut küsimata ei kahjusta kaitse-eesmärke. Rohkem kui kümne osalejaga rahvaürituse korraldamine on lubatud üksnes kaitseala valitseja nõusolekul. Selline regulatsioon on vajalik, et kaitseala valitseja saaks seada tingimusi ürituse toimumisele, nii et see ei kahjustaks ala kaitseväärtusi. Kuigi kaitsealal ei ole must-toonekure jaoks liikumispiirangut kehtestatud, on vaja must-toonekure kaitse vajadusest lähtuvalt häiringute tase madal hoida. Osalejate arvu piirang jätab kaitseala valitsejale võimaluse jälgida kaitseala kasutust ja vajaduse korral koormust suunata või hajutada.

Kaitsealal on lubatud sõidukiga sõitmine teedel, jalgrattaga ka radadel. Ehitusseadustiku § 92 lg 1 kohaselt on tee inimeste, sõidukite või loomade liikumiseks või liiklemiseks ettenähtud rajatis. Kaitseala teedel sõidukiga ja maastikusõidukiga sõitmisele kohalduvad liiklusseaduses sätestatud nõuded ja piirangud. Sealhulgas tuleb arvestada, et maastikusõidukit tohib teel liikumiseks kasutada liiklusseaduse §-s 154 nimetatud juhul, st jõgede, teede ja muude takistuste ületamiskohtades ning lumega kaetud teel, mis ei ole mootorsõidukitele ajutiselt läbitav, ning teel, kus seda lubab sellekohane liikluskorraldusvahend, samuti politsei- ja tollitöötajad ametiülesannete täitmisel, haige toimetamisel haiglasse, päästetööde tegemisel ning muudel juhtudel, mis on seotud ametiülesannete täitmisega (nagu elektri- ja sideliinide hooldus- ja parandustööde tegemine või muud sellised tegevused). Muudel juhtudel on sõidukiga, maastikusõidukiga ja jalgrattaga sõitmine lubatud järelevalve- ja päästetöödel, kaitseala valitsemise ja kaitse korraldamisega seotud tegevusel, kaitseala valitseja nõusolekul teostataval teadustegevusel ja kaitse-eeskirjaga lubatud tegevusel. Muudel tingimustel pole väljaspool teid sõitmine lubatud, sest see kahjustab taimkatet ja kaitsealuste liikide kasvukohti.

Kaitseala valitseja nõusolekul on lubatud olemasolevate maaparandussüsteemide hoiutööd ja loodusliku veerežiimi taastamine. Kaitseala läbivad maaparandussüsteemide (Kuusiku3 TTP-469, Riiumaa2, Kohensoo3 TTP-241, Kohensoo4 TTP-241 ja Kohensoo6 TTP-241) kraavid. Olemasolevate maaparandussüsteemide hoiutööd lubatakse juhul, kui nende hooldamine ei avalda ulatuslikku negatiivset mõju ala loodusväärtustele ja see on vajalik, kui maaparandussüsteemi hooldamata jätmise tekitaks kahju väljaspool kaitseala piiri asuvatele aladele. Kaitseala valitsejale selles küsimuses kaalutusõiguse andmise eesmärk on leida kompromiss maaparandussüsteemi toimimise ja loodusväärtuste kaitse vahel. Hooldustööde lubamisel hindab Keskkonnaamet ühelt poolt tegevuse potentsiaalset mõju ala loodusväärtustele, teisalt kaalub, kas hooldamata jätmise tekitaks kahju väljaspool kaitseala asuvatele aladele. Maaparandussüsteemide hooldustööd, milleks on vajalik kaitseala valitseja nõusolek, on näiteks puittaimestiku raiumine, veejuhtme sügavuse ja põhjalaiuse taastamine sette eemaldamisega, truubi ja regulaatori settest puhastamine, truubiotsakute korrastamine ja voolutakistuse eemaldamine, välja arvatud siis, kui voolusängist kõrvaldatakse voolutakistusena üksikuid esemeid, nagu langenud puud, suuremad kivid, prügi ja rohhtaimed. Samas on oluline, et ka nende tööde tegemisel arvestataks ala kaitse-eesmärki ega kahjustataks loodusväärtusi. Kaitsealal paiknevate maaparandussüsteemi kraavide hooldamine on eelkõige vajalik must-toonekure toitumispaiaga nõudlusest lähtuvalt, sest must-toonekurg kasutab toitumispaijana peamiselt vooluveekogusid (muuhulgas kuivenduskraave) ning kaitseala kraavid on liigile potentsiaalne toitumisala. Loodusliku veerežiimi taastamine võimaldab kaitseala metsaelupaigatüüpide seisundi parandamist kraavide sulgemise teel. Lisaks tuleb arvestada, et tegevused ei häiriks väike-konnakotka ja must-toonekure pesitsemist ja seetõttu on vajalik seada ajalisi piiranguid.

Kaitseala valitseja nõusolekul on lubatud kaitsealuste liikide elutingimuste säilitamiseks vajalik tegevus ja koosluse kujundamine vastavalt kaitse-eesmärgile. Üldiselt on sihtkaitsevööndis parimaks kaitsemeetmeks metsakoosluste kujunemine looduslike protsesside kaudu. Samas võib tekkida vajadus teha liikide elupaikades nende kvaliteedi suurendamiseks hooldustöid ja aidata metsades nende kujunemisele kaasa (noorendikes või kohtades, mis ei vasta elupaiga kriteeriumitele ja on lähiminevikus majandatud). Koosluse kujundamisena võib kaitseala valitseja sihtkaitsevööndis lubada näiteks kujundusraiet üksikute puude väljaraiumise teel või häilude raiumist metsakoosluste mitmekesisuse taastamiseks. Raietega võib lubada puistute liigilise mitmekesisuse kujundamist ja metsade bioloogilise mitmekesisuse suurendamist. Raietingimuste seadmisel tuleb arvestada, et raiutaval alal ei häiritaks väike-konnakotka ja must-toonekure pesitsemist ja seetõttu on vajalik seada raietele ajalisi piiranguid. Liikide elutingimuste säilitamiseks vajalikke tegevusi planeeritakse kaitsealal väike-konnakotka ja must-toonekure elupaiga vajadusest lähtuvalt. Näiteks eelistab must-toonekurg toituda avatud lennukoridoriga ojael ja kraavidel, mistõttu on toitumisala säilitamiseks vajalik kraavikaldad puhastada võsast. Vajalikuks võib osutada ka täiendava tehispesa paigaldamine.

Kaitseala valitseja nõusolekul on lubatud olemasolevate rajatiste hooldustööd. Olemasolevateks rajatisteks kaitsealal, mille hooldamiseks võib tekkida vajadus, on teed. Kaitseala valitseja nõusolekul on vajalik näiteks puude raieks tee äärest külgnähtavuse parandamiseks. Kaitseala valitseja nõusolekut ei ole vaja taotleda näiteks lume lükkamiseks, pinnase hõõveldamiseks teekatte pealt ja üksiku tee kukkunud puu eemaldamiseks.

Kaitseala valitseja nõusolekul on lubatud telkimine ja lõkke tegemine. Kaitsealal ettevalmistatud telkimis- ja lõkkekohti ei ole ning neid ei ole plaanis ka rajada. Telkimise ja lõkke tegemise lubamine kaitseala valitseja nõusolekul võimaldab seada tegevusele tingimusi metsaelupaigatüüpide, väike-konnakotka ja must-toonekure elupaiga kaitseks.

2.5.2.1. Keelatud tegevused

Sihtkaitsevööndis on kooskõlas kaitse-eeskirjaga sätestatud erisustega keelatud majandustegevus ja loodusvarade kasutamine. Vastavalt majandustegevuse seadustiku üldosa seadusele on majandustegevus iga iseseisvalt teostatav, tulu saamise eesmärgiga püsiv tegevus, mis ei ole seadusest tulenevalt keelatud. Tegevus, mille suhtes on kehtestatud teatamis- või loakohustus, loetakse samuti majandustegevuseks ka juhul, kui selle eesmärk ei ole tulu saamine. Seega kõik kaitse-eeskirja sihtkaitsevööndite peatükis reguleeritud tegevused, mis on määrusega lubatud ja mida tehakse tulu saamise eesmärgiga, ning tegevused, mis on lubatud kaitseala valitseja nõusolekul ja millega kaasneb teatamis- või loakohustus, on kaitsealal lubatud majandustegevus. Kaitse-eeskirjaga lubatakse sihtkaitsevööndis majandustegevust, mis ei kahjusta kaitseala kaitse-eesmärki või seisundit.

Kaitse-eeskirjaga ei tehta olulisi leevendusi majandustegevuse ja loodusvarade kasutamise osas, kuna need tegevused seaksid ohtu kaitseala loodusväärtuste säilimisele. Kaitsealal lubatakse ainult neid tegevusi, mis aitavad kaasa kaitse-eesmärgi täitmisele. Majanduslikeks huvideks oleksid piirkonnas kindlasti metsaraied. Kaitsealal jääb keelatuks metsamajandamine, sest kaitseala peamine eesmärk on loodusdirektiivi metsaelupaigatüüpide ning väärtuslike laane-, salu- ja soovikumetsade säilitamine looduslikus seisundis. Samuti on metsaraie keelamine oluline kaitse-eesmärgiks olevate liikide elupaikade säilimise seisukohast. Metsaraiete lubamist sihtkaitsevööndis majanduslikel eesmärkidel ei võimalda ka looduskaitse seadus. Kaevandamine muudaks veerežiimi ja seeläbi looduslikke kooslusi, mis on otseses vastuolus kaitseala kaitse-eesmärkidega.

Sihtkaitsevööndis on keelatud uute ehitiste püstitamine, välja arvatud kaitseala valitseja nõusolekul tootmisotstarbeta rajatiste püstitamine kaitsealal paikneva kinnistu või kaitseala tarbeks. Rajatise püstitamine kaitseala tarbeks võimaldab kaitsealale püstitada näiteks tähiseid. Kuna sihtkaitsevööndis paikneb eramaid, siis jäetakse maaomanikule võimalus püstitada rajatisi (nt teavitav silt). Uute ehitiste püstitamine on keelatud, et vältida kaitsealuste liikide elupaikade ja väärtuslike metsakoosluste kahjustamist.

Keelatud on inimeste viibimine Vanaaseme sihtkaitsevööndis 15. märtsist 31. augustini, välja arvatud järelevalve- ja päästetöödel, kaitseala valitsemise ja kaitse korraldamisega seotud tegevusel ning kaitseala valitseja nõusolekul teostataval teadustegevusel. Tähtajaline liikumispiirang on kehtestatud vööndis pesitseva väike-konnakotka kaitseks. Väike-konnakotkad on eriti tundlikud häiringute suhtes pesitsusperioodil. Suurim oht on vanalinnu pesalt hirmutamise ja kurna jahtumise. Kuigi inimtegevusest sõltuv liik võib näida saagijahil julgena ja kartmatuna, ei ole ta seda siiski oma pesapaigal. Väike-konnakotka pesa asub metsaservast keskmiselt 80 m kaugusel ja on kergesti ohustatud inimtegevusest.

2.5.3. Tegevuse kooskõlastamine kaitseala valitsejaga

Tegevused, mis on keelatud, kui selleks ei ole kaitseala valitseja nõusolekut, on määratud vastavalt looduskaitseaduse § 14 lõikele 1. Kaitseala valitseja nõusolekuta on kaitsealal keelatud muuta katastriüksuse kõlvikute piire ja sihtotstarvet, koostada maakorralduskava ja teha maakorraldustoiminguid, kehtestada detail- ja üldplaneeringut, lubada ehitada ehitusteatise kohustusega või ehitusloakohustuslikku ehitist, anda projekteerimistingimusi ja ehitusluba, rajada uut veekogu, mille pindala on suurem kui viis ruutmeetrit, kui selleks ei ole vaja anda veeluba, ehitusluba ega esitada ehitusteatist, ning lisasöötahiulukeid.

Kaitseala valitseja ei kooskõlasta tegevust, mis kaitse-eeskirja kohaselt vajab kaitseala valitseja nõusolekut, kui see võib kahjustada kaitseala kaitse-eesmärkide saavutamist või kaitseala seisundit. Kui tegevust ei ole kaitseala valitsejaga kooskõlastatud või tegevuses ei ole arvestatud kaitseala valitseja kirjalikult seatud tingimusi, mille täitmisel tegevus ei kahjusta kaitseala kaitse-eesmärgi saavutamist või kaitseala seisundit, ei teki isikul, kelle huvides nimetatud tegevus on, vastavalt haldusmenetluse seadusele õiguspärasust sellise tegevuse õiguspärasuse suhtes.

Praktikas on tingimuste esitamine kõige enam kasutatav võtte, millega välditakse kaitsealadel majandustegevuse kahjustavat mõju. Arvestades, et Tillniidu looduskaitseala on peaaegu kogu ulatuses kaetud väärtuslike metsakooslustega, siis on vähe tõenäoline, et kaitseala valitseja saab ala kaitse-eesmärke silmas pidades § 8 lõikes 2 nimetatud tegevusi lubada. Samas on looduskaitseaduse § 14 lõikega 1 antud kaitseala valitsejale kaalutusõigus, kuna tegevuse lubamine või mittelubamine sõltub konkreetsest olukorrast.

3. Menetluse kirjeldus

Tillniidu looduskaitseala moodustamise väljatöötamise kavatsusega sai avalikkuse kaasamise käigus tutvuda Keskkonnaameti veebilehel, Keskkonnaameti Türi kontoris, Türi Vallavalitsuses ja Kehtna Vallavalitsuses kuni 07.09.2018. Teade väljatöötamise kavatsuse kohta avaldati 21.08.2018 ajalehes Järva Teataja ja 22.08.2018 ajalehes Raplamaa Sõnumid. Avalikustamise käigus saadeti kahele eramaaomanikule, Riigimetsa Majandamise Keskusele, Kotkaklubile ning Türi ja Kehtna Vallavalitsusele väljatöötamise kavatsus paber kandjal või

elektrooniliselt ning paluti kaitseala moodustamise kohta arvamust avaldada. Avalikkuse kaasamise käigus väljatöötamise kavatsuse kohta Keskkonnaametile arvamusi ei esitatud. Väljatöötamise kavatsust puudutav arutelu pidi toimuma 18.09.2018 Keskkonnaameti Türi kontoris, kuid arutelule ei tulnud ühtegi osalejat.

Tillniidu looduskaitseala moodustamise menetlus algatati keskkonnaministri 30.10.2019 käskkirjaga nr 1-2/19/693.

Kaitse-eeskirja eelnõu, seletuskirja ja kaardi avalik väljapanek toimus 20.05–05.06.2020 Keskkonnaameti, Türi ja Kehtna Vallavalitsuse veebilehel. Teade kaitse-eeskirja eelnõu avaliku väljapaneku kohta ilmus 19.05.2020 üleriigilise levikuga ajalehes Õhtuleht ja kohalikus ajalehes Järva Teataja ning 20.05.2020 kohalikus ajalehes Raplamaa Sõnumid. Väljaandes Ametlikud Teadaanded ilmus avalikustamise teade 15.05.2020.

Looduskaitseaduse §-s 9 sätestatud kaitse alla võtmise menetluse käigus saadeti kahele eramaa omanikule, Riigimetsa Majandamise Keskusele ning Kehtna ja Türi Vallavalitsusele teade kaitse-eeskirja eelnõu avalikustamise, sh avaliku väljapaneku ja avaliku arutelu kohta. Kirjas paluti esitada parandusettepanekud ja vastuväited kaitse-eeskirja eelnõu kohta. Kirjad sisaldasid teadet, et kui vastuväiteid ega parandusettepanekuid kirjas nimetatud tähtjaks (05.06.2020) ei esitata, arvestatakse, et menetlusosalistel vastuväited puuduvad. Lisaks tehti kirjas ettepanek arutada asja ilma avaliku aruteluta. Avalikku arutelu ei toimunud, sest soovi selle korraldamiseks ei esitatud.

Kaitse-eeskirja eelnõu kohta esitas ettepanekuid Riigimetsa Majandamise Keskus. Keskkonnaamet vastas ettepanekute tegijale kirjalikult (18.06.2020). Info laekunud ettepanekute ja nende arvesse võtmise või arvesse võtmata jätmise kohta on esitatud tabelis 1.

Tabel 1. Laekunud ettepanekud ja menetleja otsus

Ettepaneku esitaja	Ettepaneku/arvamuse sisu	Menetleja otsus
Riigimetsa Majandamise Keskus	1. Ettepanek määrus ja seletuskiri sõnastada nii, et kaitstakse must-toonekure elupaika, sest lind pesitses alal viimati 2000. a. Paluti selgitada, kui kaua kaitstakse võimalikku must-toonekure elupaika, kus lind ei ela.	1. Ettepaneku esitajale selgitati, et must-toonekure kaitse tegevuskava kohaselt tuleb jätkuvalt kaitsta ka neid elupaiku, kus linnud pole viimaste aastate jooksul pesitsenud. Mõlemad must-toonekure pesapaigad on hinnatud liigile jätkuvalt sobivaks pesitsuskohaks võõndis leiduva vana metsa osakaalu tõttu. Kaitse-eesmärgi seadmisel on arvestanud sellega, et kuna kaitsealal on olemas liigi jaoks sobiv elupaik, siis võimaldab see must-toonekurel alale tagasi pöörduda.

	<p>2. Seletuskirjas kasutatakse must-toonekure ja väike-konnakotka osas vananenud arvukuse andmeid.</p>	<p>2. Arvamusega ei nõustuta, sest seletuskirjas on arvukuse hinnangus kasutatud kõige uuemat ülevaadet „Eesti lindude staatus, pesitsusaegne ja talvine arvukus 2013–2017 (2019)”, kus on esitatud Eesti linnustiku viimati uuendatud liiginimestik ning uued hinnangud linnuliikide pesitsusaegse ja kesktalvise arvukuse ja nende muutuste kohta.</p>
	<p>3. Paluti selgitada, miks on väike-konnakotkas, kelle populatsiooni seisund on hinnatud 2018. a kaitse tegevuskavas heaks, endiselt esimeses kaitsekategoorias.</p>	<p>3. Ettepaneku esitajale selgitati, et kaitsekategooriate muutmine ei ole seotud Tillniidu looduskaitseala kaitseeeskirja eelnõu menetlusega. I kaitsekategooria liigid võtab kaitse alla Vabariigi Valitsus eraldi määrusega.</p>
	<p>4. Ettepaneku esitaja ei nõustu piirirajatiste (kraavid, mulded, sihid), metsateede koos teekraavidega ja eesvoolude arvamisega kaitseala koosseisu. Kuna eesvoolud ja teekraavid peavad tagama ka väljaspool kaitseala asuva maaparandussüsteemi toimimise, ei nõustuta kaalutlusõiguse rakendamisega maaparandushoiutööde teostamiseks.</p>	<p>4. Ettepaneku esitajale selgitati, et enamik piiriäärseid sihte ja teid on kaitsealast välja jäetud. Märjemate metsakoosluste kaitseks on nende läheduses paiknevad piirikraavid piiritletud kaitseala koosseisu. Kaitsekorra väljatöötamisel on maaparandussüsteemidega arvestatud ja nende hoiutööd kaitseala valitseja nõusolekul lubatud. Kaitseala valitsejale kaalutlusõiguse andmise eesmärk on leida kompromiss maaparandussüsteemi toimimise ja loodusväärtuste kaitse vahel.</p>
	<p>5. Ettepanek seletuskirjas rohttaimede niitmine ümber mõtestada, kuna rohttaimede niitmisel pole võimalik puittaimi säilitada.</p>	<p>5. Ettepanekust tulenevalt korrigeeriti seletuskirja sõnastust.</p>

4. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõu koostamisel on arvestatud EÜ Nõukogu direktiiviga 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitse kohta (EÜT L 206, 22.07.1992, lk 7–50).

EÜ Nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ ehk loodusdirektiivi artikli 2 lõike 1 kohaselt on nimetatud direktiivi eesmärk looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitsmisega kaasa aidata bioloogilise mitmekesisuse säilimisele EL liikmesriikide territooriumil. Loodusdirektiivi artikli 3 lõigete 1 ja 2 kohaselt luuakse Euroopa ökoloogiline võrgustik Natura 2000, mille loomisse annab oma panuse iga liikmesriik võrdeliselt sellega, millisel määral leidub tema territooriumil loodusdirektiivis nimetatud looduslikke elupaigatüüpe ja liikide elupaiku. Vastavalt Vabariigi Valitsuse 5. augusti 2004. a korralduse nr 615 „Euroopa Komisjonile esitatav Natura 2000 võrgustiku alade nimekiri” lisa 1 punkti 2 alapunktile 437 on Natura 2000 võrgustiku loodusalaks esitatud Tillniidu loodusala, mis hõlmab osaliselt Tillniidu looduskaitseala. Seetõttu tuleb Tillniidu looduskaitseala tegevuse kavandamisel hinnata selle mõju kaitse-eesmärkidele, arvestades Natura 2000 võrgustiku alade kohta kehtivaid erisusi.

Tillniidu loodusala on kinnitatud Natura 2000 võrgustiku alaks Euroopa Komisjoni 12. novembri 2007. a otsusega 2008/24/EÜ, millega võeti vastavalt nõukogu direktiivile 92/43/EMÜ vastu boreaalses biogeograafilises piirkonnas asuvate ühenduse tähtsusega alade esimene ajakohastatud loetelu (teatavaks tehtud numbri K(2007) 5402 all, ELT L 12, 15.01.2008, lk 118–382). Viimati ajakohastati boreaalse biogeograafilise piirkonna loodusalade nimekirja Euroopa Komisjoni 24. märtsi 2020. a rakendusotsusega (EL) 2020/494, millega võeti vastu boreaalses biogeograafilises piirkonnas asuvate ühenduse tähtsusega alade loetelu kolmeteistkümnnes uuendatud versioon (teatavaks tehtud numbri C(2020) 1713 all, ELT L 111, 08.04.2020, lk 1–256).

Pärast määruse jõustumist tehakse Euroopa Komisjonile ettepanek eemaldada Tillniidu loodusala eesmärkide hulgast elupaigatüübid liigirikkad madalsood (7230), vanad laialehised metsad (9020*) ja rohunditerikkad kuusikud (9050), sest viimaste inventuuride põhjal on algselt kaardistatud elupaigatüüpide asemele määratud elupaigatüübid vanad loodusmetsad (9010*) ning soostuvad ja soo-lehtmetsad (9080*). Liigirikkad madalsood (7230) on loodusala kaitse-eesmärgiks määratud ekslikult, sest seda elupaigatüüpi ei ole alal kunagi inventeeritud.

Pärast määruse jõustumist tehakse Euroopa Komisjonile ettepanek viia Tillniidu loodusala piir vastavusse kaitseala piiriga (välja arvatud Kastnametsa sihtkaitsevööndi osa, mis ei lähe loodusala koosseisu).

Tillniidu loodusala osakaal väheneb 1,5 ha Vanaalle (29202:007:0619) katastriüksusel, sest piir viiakse vastavusse põhikaardi ja maaüksuse piiriga ning see arvestab loodusväärtuste paiknemist.

5. Määruse mõju ja rakendamiseks vajalikud kulutused

Määruse mõju on positiivne loodus- ja elukeskkonnale, aidates looduskeskkonna säilitamisega kaasa inimeste põhivajaduste ja elukvaliteedi tagamisele. Kehtestatav kaitsekord arvestab ala eesmärgiks olevate väärtuste (metsaelupaigatüüpide, metsavajakute alade, liikide ja nende elupaikade) kaitse vajadusi ja selle rakendamine tagab nende säilimise.

Uue kaitse-eeskirja kehtestamine aitab kaasa rahvusvaheliste kohustuste täitmisele, seega on mõju välissuhetele positiivne. Looduse mitmekesisuse ehk elurikkuse säilitamise ja suurendamise vajaduse sätestavad nii Euroopa 2020 kui ka Ressursitõhusa Euroopa tegevuskava. Sellest tulenevalt on elurikkuse vähenemise peatamiseks ja taastamiseks kinnitatud EL elurikkuse strateegia aastani 2020 (KOM(2011)2441), mis seab liikmesriigile konkreetsed ja mõõdetavad eesmärgid elurikkuse (liikide ja elupaikade seisundi) parandamiseks aastaks 2020. Kinnitatav õigusakt toetab otseselt nende eesmärkide saavutamist.

Suurem osa Tillniidu looduskaitsealast on juba riikliku kaitse all, mistõttu puudub määrase jõustumisel oluline mõju sotsiaalvaldkonnale, riiklikule julgeolekule, majandusele, regionaalarengule ning riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse korraldusele. See osa alast, mis pole varem kaitse all olnud, arvatakse looduskaitsealasse Riigimetsa Majandamise Keskuse ettepanekul metsa range kaitse tagamiseks seni ebapiisavalt kaitstud laane-, salu- ja soovikumetsade osas.

Planeeringud tuleb kooskõlla viia kehtestatud õigusaktidega. Seega mõjutab määrase kehtestamine ka kehtestatud planeeringuid. Meile teadaolevalt vastuolusid kehtivate planeeringutega ei ole, mistõttu oluline mõju selles küsimuses puudub. LKS § 9 lõike 7¹ punktide 3 ja 4 järgi on avalikustamise üks eesmärk saada menetlusosalistelt neile teadaolevad andmed, mis on eelnõuga seotud.

Vastavalt maamaksuseaduse §-le 4 kaasneb eelnõu jõustumisega kohaliku omavalitsuse maamaksutulude vähenemine. Maamaksuseaduse § 4 lõike 3 kohaselt hakkab maamaksusoodustus kehtima kaitse-eeskirja jõustumisele järgneva aasta 1. jaanuaril. Maamaksuseaduse § 4 lõike 1 punkti 1¹ kohaselt kaitsealade sihtkaitsevööndi maalt maamaksu ei maksta. Kohaliku omavalitsuse (Kehtna valla) maamaksutulu väheneb ligikaudu 470 euro võrra, sest 249 ha varem hoiuala koosseisus olnud maast ja 56,7 ha varem mitte kaitse all olnud maast arvatakse sihtkaitsevööndi koosseisu.

Vastavalt looduskaitseaduse §-le 20 võib riik kokkuleppel kinnisasja omanikuga omandada kinnisasja, mille sihtotstarbelist kasutamist ala kaitsekord oluliselt piirab, kinnisasja väärtusele vastava tasu eest. Kinnisasja sihtotstarbeline kasutamine on oluliselt piiratud, kui piirangud on olulised enamal kui 50% kinnisasja pindalast (VV 08.07.2004 määrus nr 242). Täiendavaid maa omandamise kulusid riigieelarvest ei teki, sest kaitsealale jäävate eramaade puhul ei ole piirangud olulised enamal kui 50% kinnisasja pindalast.

Natura 2000 alal asuva erametsamaa omanikule antakse toetust, et kompenseerida Natura 2000 metsaalade majandamisest saamata jäänud tulu. Toetuse määr on sihtkaitsevööndis 110 eurot hektari kohta aastas. Kulutused Natura metsa toetusele suurenevad selle 5,1 ha erametsamaa osas, mis arvatakse hoiualalt sihtkaitsevööndisse. Seal hakatakse varasema 60 euro hektari kohta aastas maksuma 110 eurot hektari kohta aastas.

Kaitsealale ei jää hooldamist ja taastamist vajavaid poollooduslikke kooslusi.

Tillniidu looduskaitseala moodustamisega plaanitakse arvata sihtkaitsevööndisse 60 ha (sellest 3,7 ha on küps mets) varem kaitse all mitte olnud riigimetsa. Lisaks kavandatakse tsoneeringu muudatusega arvata 244 ha (sellest 64 ha on küps mets ja 19 ha valmiv mets) varem hoiualal olnud riigimetsa sihtkaitsevööndisse. Vastavalt Riigimetsa Majandamise Keskuse arvutustele vähendab range kaitse puidukasutuse tulu Rapla maakonnas 86 eurot hektari kohta aastas. Kuna hoiuala metsade majandamine oli ka varem kitsendatud, oli majanduspiirangutega metsade

kavandatav raiemaht ligikaudu 1/10 majandusmetsa lankide keskmisest. Arvestades lisanduvate piirangutega alal asuva kypse ja valmiva metsa osakaalu, kus lähima kümne aasta jooksul oleks võimalik piirangute muutmiseta raiet teha, on saamata jääv tulu keskmiste määrade järgi ligikaudu 720 eurot aastas. Kaitse all mitte olnud majandusmetsa sihtkaitsevööndisse arvamisel väheneb puuditulu kypse metsa osas 319 eurot aastas.

Määruse jõustumine ei too kaasa uute organisatsioonide moodustamist.

6. Määruse jõustumine

Määrus jõustub kümnendal päeval pärast Riigi Teatajas avaldamist.

7. Vaidlustamine

Määruse üldkorraldusele ehk haldusakti tunnustele vastavat osa on võimalik vaidlustada, esitades halduskohtumenetluse seadustikus sätestatud korras kaebuse halduskohtusse. Määruses on üldkorralduse regulatsioon suunatud asja (kinnistu) avalik-õigusliku seisundi muutmisele, hõlmates eelkõige asja kasutamist ja käsutamist reguleerivaid sätteid. Seega vastavad määruses üldkorralduse tunnustele sätteid, millest tulenevad kinnisasja omanikule või valdajale õigused ja kohustused on konkreetse kinnisasjaga tihedalt seotud ning puudutavad kinnisasja kasutamist või käsutamist. Halduskohtumenetluse seadustiku § 46 lõike 1 kohaselt võib tühistamiskaebuse esitada 30 päeva jooksul kaebajale haldusakti teatavaks tegemisest arvates ja sama paragrahvi lõike 5 kohaselt kaebuse haldusakti õigusvastasuse kindlakstegemiseks kolme aasta jooksul haldusakti andmisest arvates.

8. Eelnõu kooskõlastamine

Eelnõu on kooskõlastatud teiste ministeeriumitega eelnõude infosüsteemi EIS kaudu. Ministeeriumid on kooskõlastanud eelnõu vaikimisi. Vabariigi Valitsuse reglemendi § 7 lõike 4 kohaselt, kui kooskõlastaja ei ole sama paragrahvi lõigetes 1–3 sätestatud tähtaja jooksul eelnõu kooskõlastanud või jätnud seda põhjendatult kooskõlastamata, loetakse eelnõu kooskõlastatuks.